

Csomó a törülközőn

Eörsi István polit-groteszkjei

Május királya címmel a Cserépfalvinál jelent meg Allen Ginsberg verseinek gyűjteménye, Eörsi István fordításában. Az *Üvöltést* lábjegyzetelte; előszót (rövidet) is ragasztott hozzá (két dátummal, két különbözőt: a rendszer-váltás előtt és után). Teljesítménye olykor a lehetetlent súrolja nyelvileg is, e sajátos műfajú írások hangulatának, pátozának, blaszfemiájának érzékeltetésében is. A kötet végén aztán van egy utószó vagy inkább dokumentum-esszé, ami — bár nem most íródott — elbűvölt. Hadd írjak most a fordítás méltatása helyett erről, illetve ennek kapcsán más Eörsi-prózákról is: mitől unikum ma ez az írásmód? Egyáltalán: mit csinál ez az egy ember?

A Ginsberg-utószó egy helyzettörzset, tényszerű, gunyos, lelkesült leírása. Mit leírása: dokumentuma. 1980, Ginsberg Magyarországon, Eörsi, a költő műfordítója, leviszi őket (zenei kísérőjét, valamint Ginsberg barátját, szeretőjét) Debrecenbe — előadói estre. Az még hagyján, hogy Ginsberg énekelt verseiben illetlen szavak is hemzsegek (szar, seggfej — hogy csak az enyhébbeket említsem), ám témái sem illeszkednek a kor-szak, valamint az áhitatos lírarajongók ízlésvilágába: sokk-terápia 1980-ból.

De nem is ez az érdekes. Inkább az, ahogy Eörsi megjeleníti ezt az egészet. Ahogy két kultúra találkozik, és ahogyan ez a beat-guru működik. Orlovsky, Ginsberg barátja például leprakórházakban dolgozott egy ideig. A hallgatóság azonban csak arra volt kíváncsi, mit értett az elrohadt kezű-lábú betegek között Bombayban. Orlovsky még a kérdést sem értette: azt mondja, hogy tette, amit ilyenkor csinálni kell, enni adott nekik, tisztába tette őket stb. De mégis, mit értett közben, szívóskodik a hallgatóság egy része. Gondolom, arra voltak kíváncsiak, érzett-e hányingert, félelmet (ragályos?) vagy valami hősieséggel rokon karitatív mámort, meg ilyeneket. A kérdésből majdnem cirkusz lett: előadók és hallgatók nem értették egymást. Ennél jobban csak akkor rökönödtek meg, amikor — Eörsi bájos tényadatolása szerint — a vendég dalra fakadva a szar dicséretébe kezdett. Tudniillik meggyőződése, hogy a műtrágya elpusztítja a földet, a humuszt, a mikroflórát és vele az embert. De mindezt a szar kerülő útján élénkeelve. Hogy az bizony kárba megy a csatornákon keresztül, ahelyett hogy... De ha már, miért ír ilyesmi-ről verset? „En mindig abból csinálom verset, ami megtörténik velem” — válaszolja naiv természetességgel Orlovsky. Persze az értetlenség túl sikere is volt a költőhármasnak. Ez az epizód csak olyan szelvényzet a lírai ízléskultúrák súrlódásáról.

De az a mondat, amit a beszámoló szerint Ginsberg barátja, Orlovsky válaszolt hallgatóinak —, hogy csak saját, megesejt dolgáiból, és nem hozott anyagból dolgozik —, akár Eörsi írói és esszéista poetikáját is jellemezhetné. A tények — némileg felpolirozott — precizitása és a rájuk való reflexió mindig személyes, szakmamusba, ironiába csomagolt szenvedélye. (Ezt találhatjuk az ugyancsak most megjelent *Bedobom a törülközőt* című — félig szamizdatba, félig a „tűrt”-be írott cikkeinek gyűjteményében éppúgy, mint a *Nem vagyok kikerics* című verseskötetében, melyet ugyancsak egykori „illegális” friss munkáiból adott közre.)

Ez a szemtelen nyíltság és belemenős szarkazmus adja írásai (és írója) *charme*-jét, de pontos telitalálatának mulatságát is. Ma ő az egyetlen, aki mindenről, mindenkivel szemben, mindent kimond, *mindent* úgy ír meg, ahogy megtörtént, és ahogy a történetkről az írás pillanatában vélekedik. Itt nincs lacafaca, Eörsi nincs tekintettel ilyen-olyan érzékenységekre, egykori vagy jelenbéli barátok sértődékenysége (gondoljunk csak Tamás Gáspár Miklós baloldaltól búcsúzkodó írása után megereszett politikai eszszéjére, vagy ebben a törülköző-kötetben Orbán Ottó köte-

Ginsberg és Eörsi a Május királya borítólapján.

téről írott fullánkos írására, róla, akit szeret). Még kevésbé érdeklik a tabuk vagy párt-érdekek. (Pontosabban boldog, ha felrúghatja őket.) Kizárólag a *dolog maga* érdekli. Főképp, ha van benne valami kunkor, simli, vagy valami, amiről mások azt mondanák, ne fesse-gessük, mert éppen nem lenne ildomos...

Szóval, többnyire kinos, ám pontos sztorik kunkorodnak elő írógépéből: nincs lekerekítés, hangtompítás, átköltés, szépítés. De szándékos „rondítás” sincs: a dolog — ha ronda — magától az, Eörsi szel-jegyzeteivel legfeljebb kicsit felnagyítja őket, hogy láthatóak legyenek.

Közben sok tyukszem tulaj-donsa sziszeg, de ami turcsa, senki sem haragszik kommentárjaert: a kelemetlen igaz-sagra akkor sem lehet haragudni, na a szerző tuloz. (Le-net tulozni az igazságot? Nem, de tanácsos, különben nem hallják meg.) Szóval kelemet-lenkedik. Persze ez sem pontos: közös „gyerekkori” barátunk, Krasso Miklós halála alkalmából olyan megrázó karcolatot írt (*Búcsú egy naiv embertől*, 1986), ami irodalmilag is remek. És az olvasó ez-úttal csak kedves és szép emlékek között sétálhat... Igaz, nem azért, mintha Eörsi sze-pitene: Krasso volt ilyen „angyal-i”, holdbéli figura. Ezzel a példával csak azt akarom mondani, Eörsi minden hang-szeren játszik, és nemcsak ke-ckedik, ha ír.

Dr. utólag bosszúsan csodálkozna, ha most, visszafelé per-getve az időt és az olykor tíz-egynéhány éves cikkeket, meg akarná számlálni, hogy a szer-ző hányszor tévedett. Nem tudna sokat okoskodni: ezeknek a karcolatoknak, még mai mér-cével is, meghökkentően magas találati aránya van. (Akkor is, ha egyet-kettőt igazságtalan-nak érez közülrük.) Nem so-kan dicsékedhetnek ekkora ta-lálati biztonsággal.

Régen azt mondták volna erre az írásmódra, hogy anarchista, vagy biedermeierben fogalmazva, hogy elefántként trappol a porcelánboltban. Am egyik jellemzés se stimmel-ne. Részint Eörsinek van saját filozófiája és (markáns) politi-kai profilja, amihez makacsul (legfeljebb némi öniróniával) ragaszkodik, tehát fényévi-re lebeg bárminemű anarchiz-mustól; az „elefánt” meg azért nem stimmel, mert káprázato-san finom szikékkal operál (úgy értem: stílicse), ami az elefántokra nem jellemző. (Ld. a Lukács elhantolását és Vera halálos betegségét együtt meg-jelenítő, *Temetésen* című kis remekét, 1982-ből: ma is pontos. És benne önmagát is mint-ha egy állócsillagról rögzítene, és itélné meg, a gyászrólról, gumibotos munkásrészletről vagy néhány gúnyos arc felvil-lantásáról nem szólva.)

Talán az a titka ennek a kar-cos-ironikus, bántó és felsza-badító, mások elsírató vagy vigasztaló *mindent kimondás-nak*: önmagát sem kíméli. (Ld. A *feltaláló* című szürrealis-tikus szkeccset a kötet végén.) Minden sora személyes, mér-ges vagy ironikus, megrendült

vagy együttérző, de furá módon nemcsak azt látja, amit megír, a szövegen átüt egy másik tekintet is, ami íróját is végigméri, distanciával kezeli, olykor megkérdőjelezi — anél-kül, hogy ettől az öniróniától erőtlenné változnának ítéletei. És ez az önirónia vagy mifene — nem tudok neki nevet adni — Eörsinél nem stílisris fogás: amilyen belemenősen goromba tud lenni, olyan tisztá is ma-rad mindig. Nézi a dolgokat, és közben őt is nézi a dolog, *kettejüket pedig a szöveg*, ami ettől kap valami plusz hitelt: csak néha bocsát meg önmagá-nak, feledkezik el esendőségé-ről — önmagára is tud célba löni. Nem szándékoltan: a szö-veg alakítja magát így kezei között.

És persze az alkalmi írások felett-alatt-mögött, szóval vala-hol a sorok között egy örök-hűszéves csinytevő nevetése bujkál. Csak elvétve láttatja magát szentenciákat mondani hívatott ítélethirdetőnek. Ezek a szövegek — néhány (dátu-maikból érthető) kivételtől el-tekinve — *nem gyűlölködnek*, akkor sem, ha keményen beol-vasnak. Lehet rajtuk dühön-geni, nevetni, lehet szidni tú-lzásait, csapkodhatjuk térdün-ket, mikor mások káran mu-ltatat, vagy mérgekben sa-rokba vágthatjuk az egészet, ment hogy olyan szemtelen, mindenkit cikiző, *morális smokk*. Mégis: rá nem lehet haragudni.

Szóval: nem tudja elviselni a ferdítést, kegyes csalást, a tények „átköltését”; gutatűst kap a legkisebb hazugságtól is. (És nem a több mint három év sitt tanította meg erre: mindig ilyen volt.) A nagyobb gurításoktól viszont — politi-kailag bármilyen színűek is legyenek — a hasát fogja a rö-högéstől. (Ld. például *Egy ha-zugságszakértő tapasztalataiból* című gunyoros tipológiáját.) Így aztán nála az írás védeke-zés a hazugságok nyálás érín-tése ellen: a tiltakozást, un-dort, figyelmeztetést azonnal ki kell írnia magából — pamf-letben, karcolatban, esszében, versben. Különben megfullad-na.

A tartás maradt, a stílus vál-tozik: ma több a szürrealis, gúnyos, érdes vagy egyszerűen „kinevető” írásával találko-zunk. Eörsi is érzi ezt, ám sa-ját átalakulását is „kivülről” figyeli: „... a derűlátás esélyei megnövekedtek az utóbbi idő-ben. De megnőtt a szorongás és rettegés is, a beláthatatlan katasztrófák előérzete. Az ironikus hangvétel egyre in-kább átadja helyét a leplezet-len gúnyoknak. Örüljek ennek? Úgy vélem, akár örülök, akár nem, e stílusváltozást nem be-folyásolhatom. Kockázatok és választatok felé dülöngélő fej-lődésünknek a metszőpontján módosul írásaim hangvétele. Derűlátásom esélyeit úgy nö-velem, hogy bedobom a törül-közőt, de előzőleg jó nagy cso-mót kötök rá. Remélem, azokat találja kupán, akiket megcé-loztam vele.”

Almási Miklós

Ingatlan az ország

5000

IBU

Az Ingatlan

Keresse az Ingatlan

